

Sunandan Roy Chowdhury

Književnost na razpotju novega naroda

Morda je kaotičnost najprimernejša beseda, s katero bi lahko opisali svet južno od Himalaje – od Nepala do Šri Lanke – kjer se zdi, da je mir prisoten samo v mitološki preteklosti. Državni sistem je v hindujskem Nepal, multiverski Indiji, budistični Šri Lanki in muslimanskem Bangladešu neuspešen, življenje ljudi je razdvojeno med bedo, ki jo povzročajo naravne katastrofe, ter neusmiljenimi politiki in podjetji, tako domačimi kot tujimi, govoriti o napredku pa je še vedno precej nesmiselno.

Iz vse te kaotičnosti pa se iskrijo barvni drobcji umetnosti, glasbe in književnosti. Pri njihovih tradicionalnih oblikah ima glavno vlogo religija, pri novejših pa na globoko zakoreninjenem predzahodnjaškem načinu razmišljanja pušča svoj pečat zahodni in delno industrializirani svet.

Bangladeš je najnovejša nacionalna država v južni Aziji; od Pakistana se je odcepila leta 1971. V zgodovini Bangladeša, kot ga poznamo danes, sta pomembni predvsem dve prelomnici. Prva se je zgodila ob razdelitvi britanske Indije, ko so prebivalci vzhodnega dela Bengalije (današnjega Bangladeša) izbrali, da bodo pripadali Pakistanu, in ne Indiji. Novi neodvisni državi, Indija in Pakistan, sta nastali iz britanske kolonialne Indije; na ozemlju, kjer so večinoma živeli hindujci, je nastala Indija, tam, kjer je bila večina muslimanov, pa se je oblikoval Pakistan. Ozemlje Pakistana je zajemalo nekaj predelov britanske Indije, ki so večinoma ležali na severozahodu, ob meji z Afganistanom in Iranom – pozneje je bil ta del države znan kot Zahodni Pakistan – in na vходу del Bengalije – pozneje poznan kot Vzhodni Pakistan. Večina prebivalcev Vzhodnega Pakistana je bila muslimanov, čeprav je na kulturnem področju tega dela subkontinenta prevladovala manjšina hindujskih Bengalcev – med njimi je bilo veliko posestnikov. Hindujci so ob britanskih

kolonialnih gospodarjih postali pomembnejši. Prevzeli so zahodnjaške običaje in se ob sodelovanju z Britanci povzpeli po lestvici kolonialnega sistema. Muslimani so za zahodnjaško poučenimi hindujci zaostajali kakih petsto let. Ko so jih končno ujeli, je zanje napočil trenutek tudi za vprašanja identitetne politike. In prav spoznanje bengalskih muslimanov, da so najprej muslimani in šele nato Bengalci, se je odražalo v odločitvi vzhodne Bengalije, da postane del Pakistana.

Toda kmalu za razdelitvijo Indije – in pridobitvijo neodvisnosti od kolonialne nadvlade – je srednji razred muslimanskih Bengalcev v Vzhodnem Pakistanu začel postajati nezadovoljen, hindujski veleposestniki so zapustili vzhodno Bengalijo in odšli v Kalkuto, v Indijo, oblast nad državo pa so prevzeli pandžabski muslimani iz Zahodnega Pakistana. Bengalščina, jezik njihovih src, ni bila priznana kot uradni jezik Pakistana. To je pripeljalo do nezadovoljstva med srednjim razredom Bengalcev in začeli so dvomiti o pakistanskem režimu. Študentje univerze v Daki, središča političnega življenja Vzhodnega Pakistana, so se začeli boriti za to, da bi poleg urdujščine tudi bengalščina postala uradni jezik. Med enim izmed študentskih protestov je policija začela streljati in ubila štiri študente. To se je zgodilo 21. februarja 1952. Ta dan velja danes v Bangladešu za nacionalni praznik, posvečen žrtvam boja za jezik. Od leta 1952 do 1971 so se v Vzhodnem Pakistanu muslimanski bengalski izobraženci borili za drugačno nacionalno državo in jo konec leta 1971 res dobili. Nova država, Bangladeš, je v središče trdno postavila bengalski jezik, zato tamkajšnja književnost in njihovi ustvarjalci uživajo tako veliko spoštovanje kot nikjer drugje na indijskem subkontinentu.

Književnost Bangladeša je treba brati z mislijo na to zgodovinsko ozadje. Gre za mlado književnost, ki pa je zelo tesno povezana s prizadevanjem za nastanek nove nacionalne države in z ljubeznijo do maternega jezika. V primerjavi z zrelostjo bengalske književnosti sosednje Kalkute, indijskega mesta, kjer je živel in zelo uspešno ustvarjal tudi Rabindranath Tagore, je književnost v Bangladešu tako rekoč še v povojih.

Književnost Bangladeša nosi v sebi energijo in strast novega naroda, morda edinega, ki se je oblikoval – vsaj v bližnji preteklosti – na podlagi jezikovne politike. 21. februar 1952 se je v spomin bangladeških intelektualcev zapisal kot kulturnopolitični mejnik. Književnost je torej v bangladeški družbi tesno povezana z identitetno politiko. Po eni strani jo zaznamuje ljubezen do bengalščine, po drugi pa politika, ki se zavzema za versko strpnost; gre za književnost, ki si prizadeva najti most med hindujci in muslimani. V zadnjih letih se je verska nestrpnost v bangladeški družbi povečala, toda književniki se s svojim delom še naprej trudijo ustvariti lepši in pravičnejši svet.

Pri vsem tem nekatera imena književnosti Bangladeša bolj izstopajo od drugih. Poezijo Bangladeša so s svojimi deli definirali Shamsur Rahman, Rafiq Azad, Belal Chowdhury, Mahadeb Saha, Nirmalendu Goon in Al Mahmud. Tudi številni mladi pesniki, ki se potikajo po ulicah Dake in po drugih bangladeških mestih, lahko s svojo izjemno energijo navdušijo bralce od drugod.

S prozo pokojnega bangladeškega Gabriela Garcie Marqueza, Akhtaruzzamana Ilyasa si je književnost Bangladeša med znamenitimi bengalskimi književniki iz Kalkute prislužila pozitivno kritiko. To je bil za zgodovino novega naroda poseben dosežek. Znotraj muslimanske družbe pa se je razvilo tudi nekaj pisateljic. Selina Hossain je najbrž najbolj cenjena avtorica v svoji državi, Taslima Nasreen, ki ji vstop v domovino ni več dovoljen, pa je s svojimi deli zaslovela v Kalkuti in drugod po svetu.

Bangladeš je s svojo kulturo še naprej navzoč v književnosti, na knjižnih sejmihi in v nenehnik diskusijah na literarnih straneh raznih časopisov. Pisatelji so pomagali izoblikovati ta narod, njegova književnost pa zdaj izgublja svoje širše bralstvo zaradi raznih oblik verskega fanatizma. Od tega, ali se bo književnost znala s tem spopasti, je odvisno, kakšna bo bangladeška družba v prihodnosti.

Iz angleščine prevedla Jana Okoren

Rafique Azad je sodeloval z bangladeško nacionalno-posvetno stranko Awami. Bil je zelo glasen nasprotnik islamizacije v Bangladešu. Za svojo poezijo je prejel priznanja v obeh Bengalijah.

Hasan Azizul Haque poučuje na univerzi v Rajshahiju, v Bangladešu. Piše romane in kratke zgodbe. S svojo prozo je pri kritikih požel veliko uspeha.

Syed Shamsul Haque je bil novinar in kolumnist. Delal je za bengalski BBC in razne druge medije. Pisal je romane in mladinsko literaturo, zelo ustvarjal en pa je bil tudi na področju poezije.

Akhtaruzzaman Ilyas je umrl za rakom sredi devetdesetih let. Večino svojega življenja je poučeval na univerzi v Daki, v Bangladešu. Njegova romana *Khwabnama* in *Chilekothar Sepai* pomenita mejnik v sodobni bengalski književnosti.

Skozi poezijo **Ala Mamuda** so spregovorili mladi Bangladeševci iz poznih šestdesetih in sedemdesetih let. V poznejših letih se progresivno posvetno izobraženstvo Bangladeša ni strinjalo z njegovimi političnimi prepričanji.

Shamsur Rahman je najslavnejši pesnik in književnik v Bangladešu. Je tudi najbolj poznan bangladeški pesnik v indijski Bengaliji. S svojo poezijo je prispeval k oblikovanju zasnove sodobne bengalske poezije.

Sunandan Roy Chowdhury se v Sloveniji počuti tako domače kot v Indiji. Je urednik založbe SAMPARK in revije *Journal of Global Understanding*. Všeč so mu slovenska rdeča vina in pršut. Je prijatelj Sodobnosti in Slovenije.

Mahadeb Saha je bil potujoč prebivalec Dake, glavnega mesta Bangladeša. S svojo poezijo je opeval temno stran bengalske zavesti.